

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال چهارم، شماره چهاردهم، بهار ۱۳۹۱

ص ص ۱۵۷-۱۴۱

بررسی جامعه‌شناختی رابطه سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی

(مطالعه موردی شهر تبریز)

دکتر منصور وثوقی^۱

مرتضی حضرتی^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۹/۲۷

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۳/۲۵

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی با استفاده از روش تحقیق توصیفی-همبستگی است. روش مورد استفاده در این پژوهش، روش پیمایش است. تکنیک مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل افراد بالای پانزده سال مناطق شهری شهر تبریز می‌باشد. نمونه‌ای آماری با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۷ نفر در نظر گرفته شد و به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌بندی و سیستماتیک نمونه‌ها انتخاب گردیدند. پس از جمع‌آوری اطلاعات جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که در نهایت با توجه به فرضیه‌های پژوهش نتایج زیر به دست آمد:

بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی رابطه وجود دارد، هم‌چنین بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق مدنی و بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق اجتماعی نیز رابطه وجود دارد، تنها در یک فرضیه که مربوط به سرمایه نمادین و نگرش به حقوق سیاسی بود، رابطه‌ای دیده نشد.

واژگان کلیدی: شهروندی، سرمایه نمادین، حقوق مدنی، حقوق سیاسی، حقوق اجتماعی.

مقدمه

از نظر حقوقی انسان موجودی است اجتماعی که در یک محیط اجتماعی زندگی می‌کند و خواسته‌های انسان‌ها با هم شباهت‌های زیادی دارند. از سوی دیگر نزاع بر سر منافع بیشتر و خواسته‌های بی‌حد و حصر ایجاد می‌نماید که یک سلسله قوانین در جامعه این خواسته‌ها را تعدیل بسازد و برایش خط قرمز

۱. استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران- ایران.

۲. کارشناس ارشد جامعه‌شناسی.

تعیین نماید که امروز ما این قواعد و خط قرمز را که عبور از آن جواز ندارد حقوق می‌خوانیم که حق فرد را در یک جامعه معین نظم می‌بخشد. موضوع جامعه‌شناسی حقوقی، فهمیدن معنای رفتار معنادار اعضای یک گروه اجتماعی در رابطه با قوانین معتبر و تعیین معنای اعتقاد آنان به اعتبار یا به‌نظمی است که قوانین در جامعه برقرار نموده‌اند. بنابراین کوشش جامعه‌شناسی حقوقی صرف این می‌شود که بفهمد در چه شرایطی قواعد و قوانین حقوقی از طرف مردم مراعات می‌گردد و چگونه افراد به تبع آن‌ها به رفتارشان جهت می‌دهند (فروند، ۱۳۸۳: ۲۳۲). در ادبیات اجتماعی و سیاسی جامعه ما کلمه شهروند واژه جدیدی است. در واقع در جامعه ایران تا قبل از مشروطیت به جای کلمه مذکور از واژه رعیت استفاده می‌شده است. بعد از مشروطیت مردم از منظر حقوق، تبعه دولت فرض می‌شدند. بعضی مردم باید تابع دولت متبوع خود باشند. به بیانی دیگر، در این دوره از کلمه تبعه یا تابع به جای شهروند، استفاده می‌شده است. به همین سبب در فرهنگ‌های فارسی "معین" و "عمید" کلمه شهروند وجود ندارد. بنابراین کلمه مذکور در فارسی هم می‌تواند معنای شهرنشین و هم اهل یک مملکت و جامعه سیاسی را داشته باشد. مفهوم امروزی کلمه شهروند به معنای ساکن یا اهل شهر نیست، بلکه اساسی‌ترین بار معنایی آن این است که در اداره امور عمومی شهر دخالت و مشارکت دارند (فرمهبینی فراهانی، ۱۳۸۹: ۵).

شهروندی از جمله مفاهیم نو پدید می‌آید که بطور ویژه‌ای به برابری و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. مقوله «شهروندی» وقتی تحقق می‌یابد که همه افراد یک جامعه از کلیه حقوق مدنی و سیاسی برخوردار باشند و هم‌چنین به فرصت‌های مورد نظر زندگی از حیث اقتصادی و اجتماعی دسترسی آسان داشته باشند. ضمن این که شهروندان بعنوان اعضای یک جامعه در حوزه‌های مختلف مشارکت دارند و در برابر حقوقی که دارند، مسئولیت‌هایی را نیز در راستای اداره بهتر جامعه و ایجاد نظم بر عهده می‌گیرند، و شناخت این حقوق و تکالیف نقش مؤثری در ارتقاء شهروندی و ایجاد جامعه‌ای بر اساس نظم و عدالت دارد. اسلام بعنوان یک دین فراگیر که به همه ابعاد زندگی بشر توجه نموده است، دستورات صریح و شفافی برای روابط اجتماعی انسان‌ها دارد و نه تنها به کمال معنوی انسان‌ها توجه نموده است بلکه به چگونگی ساختن جامعه‌ای نمونه نیز توجه دارد. از جمله مسائل مهم حقوق شهروندی در اسلام توجه به کرامت انسان‌ها به عنوان اشرف مخلوقات، ارزش حیات و زندگی افراد، برابری بدون توجه به نژاد، رنگ، پوست و ... هدفمند نمودن خلقت انسان‌ها و بیهوده نبودن زندگی انسان می‌باشد.

بیان مساله

شهروند بودن، در قدم اول به معنای اقدامی است که فرد در جهت قدرت بخشی به خود در برابر محیطی که در آن زاده شده است، انجام می‌دهند (یوبیو، ۱۹۹۰؛ به نقل از کاستلز و دیوید سون، ۱۳۸۲: ۹۴). به طور خلاصه شهروندی با سلطه ناسازگار است، خواه منشا سلطه دولت، خانواده و شوهر باشد و

خواه کلیسا، گروه قومی و هر نیروی دیگری که ما را به عنوان فرد مستقل و قادر به اداره خود به رسمیت نمی‌شناسد (فالکس، ۱۳۸۵: ۱۳). سرمایه نمادین از شان و حشیت شخص سرچشمه می‌گیرد، مجموعه ابزارهای نمادین چون پرستیژ، احترام، قابلیت‌های فرد در رفتارها (کلام و کالبد) و نیز شکوه و فرهمنندی را به فرد اعطا می‌نماید (فکوهی، ۱۳۸۴: ۳۰۰؛ به نقل از همان: ۲۸). می‌توان با سنجش نگرش افراد دارای سرمایه نمادین نسبت به حقوق شهروندی از میزان توجه و آگاهی این افراد نسبت به آن بیشتر آگاه شد و این آگاهی در ارایه راهکارهای مناسب در برنامه‌ریزی برای تصحیح آموزش یا گسترش بیشتر آن در جامعه به ما یاری رساند، چرا که شرط تحقق مردم سالاری، شهروندی و آشنایی با حقوق مربوط به آن می‌باشد. و نمی‌توان تصور کرد که یک نظام سیاسی بدون تحقق شهروندی، بتواند مردم‌سالار باشد در بین نوجوانان و جوانان همیشه‌الگوهایی در بین مردم وجود داشته و اهداف و برنامه‌های خود را برای رسیدن به جایگاه و شان و منزلت این الگوهایی که برای خود دارند تنظیم می‌کند، در عصر حاضر، شناسایی مولفه‌های شهروندی، تعریف فرهنگ شهروندی، چگونگی انتقال این مفاهیم به کودکان و نوجوانان و اعمال این ویژگی‌ها و خصوصیات در زندگی اجتماعی یکی از مهم‌ترین نگرانی‌ها در هر کشوری است. زیرا که رفاه و امنیت هر جامعه‌ای در گرو مشارکت و همکاری شهروندان آن است. اعضای یک جامعه که از لحاظ فرهنگی در جامعه خود دارای صلاحیت‌هایی هستند و یا از لحاظ اقتصادی دارای اعتبار و وجهه هستند و مردم آن‌ها را مورد اعتماد می‌دانند و از لحاظ موقعیت‌های مادی و رفاهی مورد توجه هستند و یا افرادی که از لحاظ اجتماعی دارای کارآمدی و در کارها صداقت و تعهد دارند و بنابراین دارای شخصیت متنقد و وجهه خوب در بین مردم خود هستند، این افراد در جامعه خود سرآمد و مورد توجه اقشار مختلف هستند، اگر این افراد به حقوق شهروندی دیگران احترامی قابل‌نباشند و آگاهی نسبت به این موضوع نداشته باشند و یا در رفتارهای اجتماعی خود احترام به حقوق شهروندی و ارزش‌گذاری نسبت به آن را دارای جایگاه نازلی بدانند، شاهد تاثیرات ناخوشایندی از لحاظ توجه و احترام به این حقوق خواهیم بود. در صورتی که افراد دارای سرمایه نمادین دارای نگرش‌های منفی نسبت به حقوق شهروندی باشند و درک درستی از این موضوع نداشته باشند، بدلیل مورد توجه بودن این افراد شاهد گسترش ناپدیده گرفتن حقوق شهروندی خواهیم بود. اما چنان‌که نگرش مثبتی به این حوزه داشته باشند، می‌توان تاثیرگذاری این نگرش را در گسترش احترام به حقوق شهروندی در جامعه دید و هر چه بیشتر شاهد برداشته شدن موانع از محیط زندگی و رسیدن به همه حقوقی که همه شهروندان در اجتماع ملی معینی دارا هستند، بود. هم‌چنین در نگهداشت و التزام و پای‌بندی به این حقوق کمک خواهد کرد و در پی آن منجر به جامعه‌ای با افراد آگاه که توانایی تصمیم‌گیری منطقی و عادلانه، تفکر انتقادی، احترام به حقوق دیگران، پذیرش تنوع و تکثر در جامعه خواهد شد و شاهد آگاهی و شناخت کافی شهروندان از عناصر اصلی فرهنگ شهروندی و شهرنشینی و به ویژه حقوق و تکالیف شهروندی خواهیم بود. بدون تردید شهروندی ایده‌ای است که بی‌عدالتی‌های موجود را به چالش می‌کشد، امروزه در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم نمونه-

هایی از این بی عدالتی‌ها بخصوص در حوزه حقوق مدنی و اجتماعی شاهد آن هستیم. نیاز مبرم به آگاهی بیشتر به این حوزه‌ها در جامعه احساس می‌شود و هم‌چنین احترام به حقوق افراد در قانون لحاظ و مهم‌تر از آن اجرای آن در سطح جامعه می‌باشد. بهره‌مندی افراد از حداقل حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی بی‌تردید باید مورد توجه باشد و نقض آشکار این حقوق نتیجه‌ای جز بی‌اعتمادی و تنش نخواهد بود. رعایت حقوق شهروندی از سوی حکومت می‌تواند در جایگاه حاکمیت در بین مردم نیز نقش بسزایی داشته باشد و باعث افزایش مشروعیت یا کاهش آن منجر شود. حقوق شهروندی در رابطه مردم و حاکمیت و ترقی و پیشرفت یک جامعه موثر خواهد بود و جوامعی که برای به دست آوردن این حقوق تلاش کرده‌اند، امروزه نسبت به دیگر جوامع که هنوز نتوانسته‌اند حداقل آن را کسب کنند از لحاظ مدنی، سیاسی و اجتماعی از جایگاه بالاتری هستند.

این تحقیق به دنبال پاسخ به این سوالات است: ۱. آیا رابطه‌ای بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق مدنی وجود دارد؟ ۲. آیا رابطه‌ای بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق اجتماعی وجود دارد؟ ۳. آیا رابطه‌ای بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق سیاسی وجود دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه حل بسیاری از مسائل و مشکلات جامعه در گرو آگاهی و رفتار اعضای جامعه است، چرا که آن‌ها را در رسیدن به حقوق خویش تواناتر می‌سازد. بنابراین اهمیت دانستن طرز نگرش افراد یک جامعه درباره مسئله مهمی چون حقوق شهروندی از جهات بسیاری نمایان می‌شود. حل مسائل جامعه و ایجاد تغییر در آن‌ها، تنها از طریق مشارکت فعال اعضای جامعه عملی است و این مشارکت زمانی نتیجه مناسب را در پی خواهد داشت که در مسیر درست حرکت کند و این نیز در گرو انسان‌هایی با آگاهی از حقوق و مسئولیت‌های خود شکل خواهد گرفت. وجود حکومتی پاسخگو در صورت وجود شهروندی آگاه نسبت به حقوق خود معنی پیدا می‌کند و در پی آن حرکت به سوی قانون و قانون‌گرایی و تخلف از آن با واکنش شهروندان خواهد بود. در جامعه‌ای با افراد آگاه از حقوق و مسئولیت‌های خود، تبعیض براساس جنس، نژاد، منشاء، زبان و عقیده، به حداقل خود خواهد رسید. قطعاً اشاره‌ای کوتاه به این مفهوم اهمیت و ضرورت بررسی بیشتر آن را نشان می‌دهد و نیاز به تحقیق در ابعاد مختلف آن ضرورت پیدا می‌کند و با شناخت بیشتر نسبت به این موضوع راهکارهای مناسب برای حل مسایل مطرح در این باره را به دست آوریم.

پیشینه تجربی تحقیق

مریم اسکافی (۱۳۸۵)، تحقیقی با عنوان "بررسی میزان آگاهی جوانان از حقوق و تکالیف شهروندی و عوامل موثر بر آن در شهر مشهد" انجام داده است. برای جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. نتایج این تحقیق نشان داد که بیش از ۷۰ درصد نمونه از حقوق و تکالیف

شهروندی آگاهی زیادی دارند و آگاهی مردان بیش از زنان است. با افزایش بعد خانوار و پایگاه اقتصادی فرد، میزان آگاهی نیز افزایش می‌یابد. مهم‌ترین متغیر موثر بر میزان آگاهی به شرکت در انتخابات است. طرز تلقی جوانان از نوع و میزان مشارکت در امور شهروندی به عنوان وظایف شهروندی، سن پاسخگو، میزان آگاهی سیاسی، جو سیاسی خانواده و پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده متغیرهای موثر دیگری هستند که به ترتیب وارد معادله شده‌اند.

مریم ابراهیمی‌منش (۱۳۸۷)، تحقیقی با عنوان "نقش آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی بر سرمایه اجتماعی شهروندان: مطالعه موردی شهروندان ۳۰-۴۴ شهرشیراز" انجام داده‌است. برای جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. بر اساس نتایج حاصل از این تحقیق متغیرهای آگاهی از حقوق و تعهدات شهروندی در مجموع توانسته‌اند ۲۴/۵ درصد از تغییرات متغیر سرمایه اجتماعی را تبیین نمایند. از کل تبیین صورت گرفته توسط مدل ۷۸/۷ درصد از تغییرهای متغیر سرمایه اجتماعی مربوط به اثر متغیر آگاهی از تعهدات شهروندی می‌باشد. بنابراین نتایج این تحقیق حاکی از این اثر قوی افزایش میزان آگاهی از تعهدات شهروندی بر افزایش میزان سرمایه اجتماعی شهروندان می‌باشد.

کبری طهماسب‌پور (۱۳۸۸)، تحقیقی با عنوان "اخلاق شهروندی و رابطه آن با تحصیلات در شهر رشت" انجام داده‌است. این بررسی با هدف مطالعه رابطه تحصیلات با اخلاق شهروندی و مولفه‌های تشکیل دهنده آن در شهر رشت به انجام رسیده‌است. روش مطالعه پیمایشی و تکنیک مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق‌ساخته می‌باشد. نتایج این تحقیق: علاوه بر تحصیلات، منزلت شغلی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی نیز به عنوان عواملی که می‌توانند در تغییر میزان تعهد و اخلاق شهروندی موثر باشد، در فرضیات تحقیق وارد شدند. این تحقیق نشان می‌دهد که متغیر تحصیلات به عنوان متغیر زمینه‌ای در تحقیق حاضر بیشترین تاثیرگذاری در میزان پای‌بندی و اخلاق شهروندی داشته‌است و افراد تحصیل کرده که از آموزش عالی برخوردار بوده‌اند نسبت به اخلاق شهروندی پای‌بندی نشان داده‌اند.

سمیرا صفرپور (۱۳۸۹)، تحقیقی با عنوان "بررسی نگرش شهروندان تبریز نسبت به حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن" انجام داده‌است. این تحقیق با استفاده از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و سیستماتیک انجام یافته‌است. نتایج این تحقیق: نگرش به حقوق شهروندی با فراغت زمانی، مشارکت اجتماعی، همبستگی اجتماعی و دسترسی شهروندان به منابع، همبستگی مستقیم و معنی‌دار داشت. هم‌چنین نگرش به حقوق شهروندی بر اساس پایگاه اقتصادی - اجتماعی شهروندان معنی‌دار بود و شهروندان با پایگاه بالا نگرش مثبت‌تری نسبت به حقوق شهروندی خود داشتند ولی نگرش به حقوق شهروندی بر اساس جنسیت شهروندان معنی‌دار به دست نیامد.

نظریه‌های حقوق شهروندی

تی. اچ. مارشال: مارشال به تفکیک سه نوع حقوق شهروندی که یک توالی تاریخی توسعه یافته‌اند، می‌پردازد. نوع اول این حقوق، حقوق مدنی بود که در قرن هجدهم بصورت حقوق سلبی ظهور کرد شامل آزادی فردی در برابر تجاوز غیرقانونی دولت به مالکیت خصوصی، آزادی شخصی و عدالت بود. حقوق مدنی، از قرن نوزدهم به بعد به حقوق سیاسی ایجابی پیوند خورد که به وسیله آن، شهروند فعال می‌توانست در شکل‌گیری افکار عمومی و تصمیم‌گیری سیاسی مشارکت جوید. حقوق اجتماعی، در قرن بیستم توسعه یافت که از مجرای آن شهروندان بر اساس استاندارد پایه‌ای مشخصی از نظر رفاه اجتماعی و اقتصادی، چه بوسیله حق کار و چه تامین رفاه، مورد حمایت قرار می‌گرفتند. این حقوق اجتماعی، بدین علت حایز اهمیت حیاتی بود که به اعضای طبقه کارگر فرصت مشارکت حقیقی در جامعه بعنوان شهروند را می‌داد (مارشال، ۱۹۵۰ و ۱۹۶۴؛ به نقل از کاستلز و دیگری، ۱۳۸۲: ۲۱۳).

کارل مارکس: او در مانیفیست کمونیست به ماهیت وابستگی متقابل شهروندان اشاره می‌کند و استدلال می‌نماید که پیشرفت آزادانه هر فردی شرط پیشرفت آزادانه همه است. این ایده در تقابل با نگرش مارکس در مورد حقوق لیبرال قرار دارد چرا که او این حقوق را تشویق کننده افراد به توجه به دیگران می‌داند اما توجهی نه در جهت تحقق آزادی دیگران بلکه در جهت محدود نمودن آن. سپس مارکس در مقایسه با نویسندگان امروزی نظیر اتزیونی نگرش اجتماع‌گرایانه قابل اتکاتری در مورد شهروندی ارائه می‌دهد. این بدان دلیل است که او می‌خواهد به فراتر از ظاهر شهروندی نظر کند و به این موضوع پردازد که چگونه بستر یک دولت سرمایه‌داری معنای شهروندی را به عنوان تجلی حیات جمعی و اشتراکی از بین می‌برد. از این روست که برنشتاین مارکس را نه مخالف حقوق بلکه تنها مخالف محدودیت‌هایی می‌داند که حقوق لیبرال بر مشارکت سیاسی و اجتماعی تحمیل می‌کند (فالكس، ۱۳۸۰: ۱۰۳).

آکسی دو توکویل: در نظریه توکویل، تاکید عمده بر فضیلت مدنی است. به عقیده وی غیر از حمایت قانون از شهروندی، جنبه دیگر شهروندی در فضای عمومی قرار دارد که حاکی از عضویت داوطلبانه فرد در گروه‌های خصوصی و غیرانتفاعی جامعه مدنی است، در حالی که داوطلب نشدن آن‌ها نیز مجازاتی از سوی دولت ندارد. داوطلب شدن و فضیلت مدنی، عناصر اصلی جامعه مدنی در انتقادات دو توکویل از جامعه اواخر دهه اول قرن بیستم است. به عقیده میشل والرز علاقمندی به مسائل عمومی و دلبستگی به اهداف عمومی علائم اصلی فضیلت مدنی می‌باشند. مطمئناً همه فعالیت‌های سیاسی شایسته لقب با فضیلت یا کمک به جامعه مشترک نمی‌باشند. پذیرش مداوم و تعقیب منافع عمومی به هزینه همه اهداف تماماً فردی و خصوصی را می‌توان معنی اصلی فضیلت مدنی نامید (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۵۷؛ به نقل از یوسفی و دیگری، ۱۳۸۷: ۷).

تالکوت پارسونز: اهمیت ویژه‌ای که پارسونز به شهروندی می‌داد ناشی از این واقعیت بود که او تصور می‌کرد در جوامع دموکراتیک، شهروندی به معیار اصلی همبستگی ملی تبدیل می‌شود. در گذشته، تفاوت‌های مبتنی بر مذهب، قومیت یا سرزمین آن قدر مهم بود که تعیین می‌کرد چه کسانی عضو جامعه به شمار آیند، یا از عضویت در آن به طور کلی محروم گردند. با وجود این، در جامعه‌ای کاملاً مدرن مانند ایالات متحده وضعیت مشترک شهروندی شالوده‌ای کافی برای همبستگی ملی فراهم می‌کند. مفهوم این امر برای پارسونز این بود که خصلت پلورالیستی جامعه آمریکا مشکلی اساسی برای شکل‌گیری هدف و هویت مشترک ملی ایجاد نمی‌کند. اختلاف‌های قومی، مذهبی و منطقه‌ای را می‌توان با هویت برتر ملی همساز کرد و ستیزه‌های ناشی از این اختلافات را می‌توان حل کرد، بدون ترس از این که جامعه را از هم بگسلد، یا به جنگ خونین داخلی منجر شود (همان: ۱۰۱-۱۰۰).

یورگن هابرماس: نظریه شهروندی گفتگویی هابرماس صورت‌بندی متمایزی از نظریه‌های شهروندی موجود و مطرح (مدرن، پسامدرن، فمینیستی و مدرن متأخر) است که با اتکا به جامعه‌شناسی و فلسفه‌های اجتماعی سیاسی و حقوق و اخلاق عرضه شده است و محتوا و جهت‌گیری آن ترکیبی هوشمندانه و موفق از عناصر تحلیلی و هنجاری با قرآنی انتقادی از وضع موجود به همراه تیپ ایده‌آل مطلوب است. در نظریه شهروندی گفتگویی هابرماس همزمان این عقلانیت ارتباطی، اخلاق گفتگویی و کنش ارتباطی تفهیمی تفاهمی توافقی هستند که ماهیت و محتوای وظیفه و حق شهروندی را تعیین می‌کند، آن هم در زیست جهانی که فارغ از سلطه قدرت، زور، سرکوب، فریب، تحریف، هژمونی‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی است (منوچهری و دیگری، ۱۳۸۵: ۲۴).

نظریه سرمایه نمادین

مفهوم سرمایه نمادین مهم‌ترین بخش از کار بوردیو در زمینه تئوری قدرت نمادین می‌باشد. وی در تعریف این مفهوم می‌گوید:

"من به هر نوع از سرمایه (اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) چنان‌چه بر اساس مقولات مفاهمه، دریافت شود، به اصول بینش و تقسیم، به نظام‌های طبقه‌بندی‌کننده و به قالب‌های شناختی که تا اندازه‌ای محصول درون کالبد شدن ساختارهای عینی مربوطه یعنی ساختارهای توزیع سرمایه در میدان هستند، سرمایه نمادین می‌گویم" (بوردیو، ۱۳۸۴: ۱۵۵؛ به نقل از طاهرخانی، ۱۳۸۹: ۲۶).

سرمایه نمادین می‌تواند همان سرمایه فرهنگی باشد و این به رسمیت شناختن نشانه‌شان اجتماعی آن است که در هیچ زمینه اجتماعی غیرعادی نیست. بنابراین آن نوعی از سرمایه است که به طرز بی‌شک به رسمیت شناخته شده و مشروعیت یافته است. در حوزه آموزش و هم‌چنین در حوزه تولیدات فرهنگی (به طور محدود) سرمایه فرهنگی همان سرمایه نمادین است (اشینکل و دیگری، ۲۰۱۱: ۷۸). مبارزه برای به چنگ آوردن هر چیزی که در دنیای اجتماعی، از جنس عقیده و اعتبار، ادراک و ارزیابی، شناخت پذیرش

است نام، آوازه و شهرت، شان، افتخار، شوکت، اقتدار، یا هر چیزی که قدرت نمادین را به قدرت پذیرفته شده تبدیل می‌کند همیشه به صاحبان ممتاز و متشخص این قدرت و چالش‌گران متظاهر و خودنما مربوط می‌شود (بورديو، ۱۳۹۰: ۳۴۴). به نظر بورديو، بالاترين سود را اشخاص زمانی می‌توانند از سرمایه نمادین به دست آورند که عدم علاقه خود را در کسب مادیات به وسیله درگیر شدن در مصرف واضح و یا سخاوت-مندی واضح، نشان دهند (بلیگ بیرد و دیگری، ۲۰۰۸: ۲۲۳).

تئوری متفکرانه بورديو درباره سرمایه نمادین در فهم نوعی احساس رنجش هم موثر است، که در ترسیمات معماری نمایان است. احساس رنجش نشانه‌ای هشدار دهنده از تنش رو به افزایش بین دولت محلی و خواست مردم است (فان، ۲۰۰۵: ۱).

سرمایه نمادین بدلیل موقعیت‌های کاریزما تیک و یا با تکیه بر نمادها و قدرت‌های پیش زمینه‌ای برای نمونه نهادها، سازمان‌ها، دین، قومیت و ... برای فرد ایجاد می‌شود (فکوهی، ۱۳۸۴: ۱۴۵). سرمایه نمادین از شرافت و وجهه شخص نشئت می‌گیرد (ریترز، ۱۳۸۹: ۳۱۸).

سرمایه نمادین، اساس انسانی دارد و به قوای شناختی او وابسته است، هم‌چنان که بنا بر ماهیت اجتماعی‌اش به چیزی اطلاق می‌شود که مردم، صواب یا ناصواب، آن را سرمایه به حساب می‌آورند. شهرت و خرافات در شمار این سرمایه هستند. به هر تقدیر، سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و نمادی همانند سرمایه اقتصادی و تمایز و تفاوت‌گذاری اجتماعی می‌انجامند و ذات اقتصادی سرمایه مانع از آن می‌شود که آن را نوعی ویژگی طبیعی قلمداد نمود (وب، ۲۰۰۲؛ به نقل از جمشیدی‌ها و دیگری، ۱۳۸۶: ۲۳).

چار چوب نظری تحقیق

چنانچه نظریه‌های مختلف جامعه‌شناسان را بررسی کردیم هر یک بر مفروضات خاصی استوار بودند و هر کدام عوامل متعددی را برای بیان شهروندی و شکل‌گیری شهروندی موثر دانسته‌اند. می‌توان نظریه‌های جامعه‌شناختی درباره شهروندی را به صورت نظریه‌هایی که بر حقوق تأکید دارند، نظریه‌هایی که بر وظیفه و مسولیت‌ها تأکید دارند یا نظریه‌هایی که بر حق و وظیفه تأکید دارند تقسیم‌بندی کرد. در واقع شهروندی می‌تواند از رویکرد های فردگرایانه و جمع‌گرایانه و ترکیبی از آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد. «الگوی فردگرایانه و لیبرالی تأکید بر آن دارد که هیچ‌گونه فشار و مانع سیاسی فکر و عقیده و بیان و قلم و ارتباطات و مالکیت بر شهروند تحلیل نشود. فرد حق داشته باشد که هر طور می‌خواهد بیان‌دیشد و هر مذهبی که می‌خواهد اختیار کند، بگوید، بنویسد و در اداره شهر و تنظیم آن، مداخله و مشارکت داشته باشد» (فرمینی فراهانی، ۱۳۸۹: ۱۶۷).

«در دیدگاه جماعت‌گرایی، هویت انسان در قالب جماعات و به شکل هویت اجتماعی تصور می‌شود. این امر به نوبه خود تضمین‌کننده آزادی فردی و مسولیت جمعی است» (همان، ۱۶۳).

«مطابق الگوی جمهورگرایانه و نولیبرالی، تمام شهروندان در یک سرزمین و تحت یک دولت-ملت صرف نظر از هر طبقه اجتماعی اقتصادی، از حقوق عام و برابر برخوردار هستند» (همان: ۱۶۷). در این تحقیق از روش یا مدل ترکیبی استفاده شده است و در این مدل وابستگی متقابل بین حقوق و مسولیت‌ها در نظر گرفته شده است.

فرضیه‌های تحقیق

- بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق شهروندی رابطه وجود دارد.
- بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق اجتماعی رابطه وجود دارد.
- بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق مدنی رابطه وجود دارد.
- بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق سیاسی رابطه وجود دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

تعاریف مفهومی

حقوق مدنی: حقوق مدنی به حقوق فرد در قانون اطلاق می‌شوند. این حقوق شامل امتیازاتی است که بسیاری از ما آن‌ها را امروز بدیهی می‌دانیم، اما به دست آوردن آن‌ها زمانی دراز طول کشید (و به هیچ وجه در همه کشورها شناخته نشده‌اند) (گیدنز، ۱۳۸۶: ۳۴۲).

حقوق اجتماعی: این حقوق به حق طبیعی هر فرد برای بهره‌مند شدن از یک حداقل استاندارد رفاه اقتصادی و امنیت مربوط می‌شود. به سخن دیگر، حقوق اجتماعی به خدمات رفاهی مربوط می‌شود (همان: ۳۴۲).

حقوق سیاسی: حقوق سیاسی آن است که فرد بتواند در زندگی سیاسی و اجتماعی کشور خود از راه انتخاب زمامداران و مقاومت سیاسی شرکت جوید و یا به تصدی مشاغل سیاسی و اجتماعی کشور خود نائل شود و یا در مجامع، آزادانه عقاید و افکار خود را ابراز نماید.

سرمایه نمادین: سرمایه نمادین از شرافت و وجهه شخص نشئت می‌گیرد (ریتزر، ۱۳۸۹: ۳۱۸). این سرمایه جز در (یا با) احترام و بازشناسی و باور و اعتبار و اعتماد دیگران وجود خارجی پیدا نمی‌کند و تا زمانی که باور دیگران به وجود آن را به همراه نداشته باشد، نخواهد توانست دوام یابد (الف پ، ۱۹۹۷: ۲۰۰؛ به نقل از شویره و دیگری، ۱۳۸۵: ۱۰۰).

تعاریف عملیاتی

حقوق مدنی: شامل معرفه‌های چون آزادی انتخاب مسکن، محل سکونت، آزادی مکاتبات و رفت و آمد، آزادی بیان، آزادی مطبوعات، آزادی تجمعات، تشکیل احزاب، آزادی مالکیت، مساوات در مقابل قانون، مصونیت جان و حیثیت.

حقوق سیاسی: حق شرکت در انتخابات، حق انتخاب شدن در مشاغل سیاسی، حق فعالیت سیاسی، حق دارا بودن تابعیت.

حقوق اجتماعی: شامل معرفه‌هایی چون حق امنیت به معنای تامین زیستی، حق امنیت‌شغلی، بهداشت، حفاظت از محیط زیست، حق ازدواج، مسکن، حق احترام و ارزش‌گذاری (احترام به حریم خصوصی)، حق اشتغال، پرداخت حقوق و مزایای کافی، برخورداری از حداقل دستمزد، تامین اجتماعی، بیمه‌های درمانی، حق تعیین سرنوشت، عدم احساس تبعیض، حق تساوی حقوق و ...).

سرمایه نمادین: شهرت و محبوبیت در بین مردم، عضو شناخته شده در کارهای گروهی، منزلت و جایگاه بالا در بین مردم، توانایی اثرگذاری در مردم، میدان‌هایی مانند دینی، هنری، سیاسی، دانشگاهی، تولید کننده ثروت‌ها و سرمایه نمادین هستند.

روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش، روش پیمایش است. مطالعه پیمایشی شامل جمع‌آوری اطلاعات به طور مستقیم از گروهی از افراد است که مورد مطالعه قرار گرفته و به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته می‌شوند. در تحقیق پیمایشی متغیرهای محدودی از افراد مورد مطالعه مورد تحقیق قرار گرفته و تبیین می‌شوند.

جامعه آماری

جامعه آماری شهروندان ۱۵ سال و بالاتر مناطق ده‌گانه شهر تبریز می‌باشند، که تعداد آنان طبق سرشماری نفوس و مسکن در سال نود، ۱۱۹۴۰۴۹ نفر می‌باشد. حجم نمونه طبق فرمول کوکران ۳۸۷ نفر می‌باشد.

شیوه نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری، ترکیبی از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی (مطبق) و سیستماتیک انتخاب شده است.

شیوه گردآوری داده‌ها و ابزار مورد استفاده

در این تحقیق، از دو روش اسنادی و پیمایشی جهت گردآوری اطلاعات استفاده شده است که در روش اسنادی از تکنیک فیش‌برداری (از میان منابع و ماخذی از قبیل: کتب، مجلات و پایان‌نامه‌ها) استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات، تکنیک پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد.

تعیین اعتبار ابزار پژوهش و پایایی آن

در تحقیق حاضر از انواع موجود اعتبار، اعتبار صوری استفاده شده است. پرسشنامه بعد از طراحی در اختیار متخصصین و اساتید راهنما و مشاور قرار داده شد و نظرات آن‌ها در مورد گویه‌ها جمع‌آوری گردید و در طرح نهایی پرسشنامه اعمال گردید. برای اندازه‌گیری پایایی آن نیز از تکنیک آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آلفای محاسبه شده برای هر یک از مفاهیم بیش از ۰/۶ بدست آمده است. همچنین مقدار آلفای کل ۰/۷۴۳ بدست آمد.

یافته‌های توصیفی

در این تحقیق ۳۲/۵ درصد از پاسخگویان زن و ۶۷/۵ درصد مرد بودند که میانگین سن آن‌ها ۳۴ با حداقل سن ۱۸ و حداکثر ۶۰ سال بود. همچنین ۵۱/۵ درصد متأهل و ۴۷/۵ درصد مجرد و ۱ درصد مطلقه می‌باشند.

از نظر تحصیلات ۲ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات ابتدایی، ۴/۵ درصد راهنمایی، ۲۱/۵ درصد دبیرستان، ۱۹/۵ درصد کاردانی، ۳۶ درصد کارشناسی، ۱۳/۵ درصد کارشناسی ارشد و ۴ درصد دکتری بودند. در جدول (۱) شاخص‌های توصیفی برای متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش ارائه شده‌اند.

جدول شماره (۱): شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیرهای پژوهش

متغیر	جنسیت	کمترین، تعداد	بیشترین، تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	جولگی	کشیدگی
سرمایه نمادین	زن	۱۳	۵۵	۲۸/۷۰	۸/۱۲	۰/۵۳	۰/۲۸
	مرد	۱۳	۴۸	۲۹/۵۴	۷/۹۴	۰/۱۴	-۰/۵۳
حقوق شهروندی	زن	۳۷	۵۹	۴۹/۳۸	۴/۳۷	-۰/۲۶	-۰/۰۵
	مرد	۳۵	۶۰	۴۹/۴۲	۵/۳۰	-۰/۲۳	-۰/۰۲
حقوق مدنی	زن	۱۰	۲۰	۱۶/۳۳	۲/۱۲	-۰/۷۶	۰/۷۴
	مرد	۷	۲۲	۱۶/۴۶	۲/۳۴	-۰/۳۴	۱/۱۲
حقوق سیاسی	زن	۴	۱۴	۹/۹۸	۱/۸۷	-۰/۶۷	۱/۱۵
	مرد	۳	۱۴	۹/۳۷	۲/۳۱	-۰/۴۵	-۰/۰۸
حقوق اجتماعی	زن	۱۳	۲۵	۲۰/۸۴	۲/۴۰	-۰/۵۴	۰/۴۷
	مرد	۷	۲۵	۲۰/۱۳	۲/۹۲	-۰/۸۸	۲/۲۷

جدول بالا نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به نمرات حقوق شهروندی و کمترین میانگین مربوط به نمرات حقوق سیاسی می‌باشد.

یافته‌های استنباطی

در این قسمت یافته‌های استنباطی در قالب بررسی فرضیه‌ها و پاسخگویی به سوالات پژوهش گزارش می‌شود.

در جدول (۲) ماتریس همبستگی بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی گزارش شده است.

جدول شماره (۲): ماتریس همبستگی سرمایه نمادین با نگرش به حقوق شهروندی

حقوق شهروندی	حقوق مدنی	حقوق سیاسی	حقوق اجتماعی	ضریب همبستگی	سرمایه نمادین
**۰/۱۴۶	**۰/۱۳۰	۰/۶۰	*۰/۱۲۰		
۰/۰۰۳	۰/۰۰۹	۰/۲۸۸	۰/۰۴۰	سطح معنی داری	
۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	تعداد	

این ماتریس نشان می‌دهد بین سرمایه نمادین با حقوق شهروندی، مدنی و اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد، یعنی با افزایش میزان سرمایه نمادین افراد، نحوه نگرش آن‌ها به حقوق شهروندی، اجتماعی و مدنی نیز تغییر می‌یابد. با نتایج به دست آمده می‌توان گفت افراد دارای سرمایه نمادین دارای نگرش مثبت به حقوق شهروندی هستند اما این رابطه در حد بسیار بالا و مطلوبی نیست، که نیاز به آگاهی بیشتر شهروندان نسبت به حقوق سیاسی احساس می‌شود. حقوق سیاسی از مهم‌ترین حقوق بخصوص در جامعه کنونی ما می‌باشد و آگاهی شهروندان از این بعد از حقوق شهروندی می‌تواند کمک زیادی در پیشبرد اهداف جامعه بکند. از بین ابعاد حقوق شهروندی تنها بعد حقوق سیاسی با سرمایه نمادین رابطه معناداری نداشت.

- بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی رابطه وجود دارد.

چون هر دو متغیر سرمایه نمادین و حقوق شهروندی در سطح فاصله‌ای هستند، برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

چنان‌که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، میزان ضریب همبستگی ۰/۱۴۶ بوده که در سطح ۰/۰۰۳ معنی دار است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید شده و می‌توان گفت بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق شهروندی رابطه مستقیم وجود دارد. یعنی هر قدر میزان سرمایه نمادین افزایش یابد به همان میزان نیز نگرش به حقوق شهروندی نیز مثبت‌تر می‌شود و بالعکس. این نتیجه نشانگر این موضوع است که افراد مورد تحقیق از حقوق شهروندی، آگاهی نسبتاً متوسطی دارند. آشنایی آن‌ها نسبت به حقوق شهروندی نیز در حد بسیار خوبی قرار ندارد و نیاز به آگاهی بخشی به قشر وسیعی از جامعه مورد

بررسی احساس می‌شود. همچنین می‌توان ماهیت نابرابری‌ها در دسترسی به منابع اقتصادی - اجتماعی برای پیشرفت که بیشتر به ناآگاهی از حقوق خود و تلاش نکردن برای رسیدن به حد مطلوب در محیط زندگی خود بر می‌گردد را دریافت. آزادی‌های زبان و مذهب/ دین در جامعه‌ای که مردمان آن از حقوق شهروندی خود چیزی ندانند، غیر ممکن و دور از دسترس است و شاهد اقتدارگرایی و نمود آن در تمامی سطوح جامعه خواهیم بود که این نیز خود باعث جزم‌اندیشی در تمامی بدنه جامعه خواهد شد.

جدول شماره (۳): ضریب همبستگی بین سرمایه نمادین و حقوق شهروندی و سطح معنی‌داری آن

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	تعداد
سرمایه نمادین با حقوق شهروندی	۰/۱۴۶	۰/۰۰۳	۴۰۰

- بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق مدنی رابطه مستقیم وجود دارد. چون هر دو متغیر سرمایه نمادین و حقوق مدنی در سطح فاصله‌ای هستند، برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. چنان که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، میزان ضریب همبستگی ۰/۱۳ بوده که در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تایید شده و می‌توان گفت بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق مدنی رابطه مستقیم وجود دارد. براساس نتیجه بدست آمده هر قدر میزان سرمایه نمادین افراد بیشتر شود به همان میزان نیز نحوه نگرش به حقوق مدنی نیز مثبت‌تر می‌شود و این نشانگر این مطلب است که افرادی که در جامعه دارای سرمایه نمادین هستند، نگرش مثبت و آگاهانه‌ای به حقوق مدنی خود دارند و این نیز باعث تاثیرگذاری فرد در پیشبرد آگاهی بخشی به دیگر افراد جامعه و در نهایت تعالی افراد جامعه در شناخت حقوق مدنی خود خواهد بود.

جدول (۴): ضریب همبستگی بین سرمایه نمادین و حقوق مدنی و سطح معنی‌داری آن

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	تعداد
سرمایه نمادین با حقوق مدنی	*۰/۱۳	۰/۰۱	۴۰۰

- بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق سیاسی رابطه مستقیم وجود دارد. چون هر دو متغیر سرمایه نمادین و حقوق سیاسی در سطح فاصله‌ای هستند، برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. چنان که در جدول (۵) مشاهده می‌شود، میزان ضریب همبستگی ۰/۰۶ بوده که در سطح ۰/۲۸۸ معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین فرض تحقیق رد و فرض صفر تایید می‌شود. بنابراین بین میزان سرمایه نمادین

و نحوه نگرش به حقوق سیاسی رابطه‌ای وجود ندارد. این نتیجه بیشتر نشانگر این مطلب می‌باشد که در افراد دارای سرمایه نمادین در شناخت حقوق سیاسی در حد مطلوب و قابل قبولی قرار ندارند و این بعد از حقوق شهروندی سطح پایینی از آگاهی نسبت به دیگر ابعاد حقوق شهروندی چون حقوق مدنی و اجتماعی را داراست و نیاز به آگاهی بخشی نسبت به حقوق سیاسی که از مهم‌ترین ابعاد حقوق شهروندی می‌باشد وجود دارد.

جدول شماره (۵): ضریب همبستگی بین سرمایه نمادین و حقوق اجتماعی و سطح معنی‌داری آن

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	تعداد
سرمایه نمادین با حقوق سیاسی	۰/۰۶	۰/۲۸۸	۴۰۰

- بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق اجتماعی رابطه مستقیم وجود دارد. چون هر دو متغیر سرمایه نمادین و حقوق اجتماعی در سطح فاصله‌ای هستند، برای بررسی این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد.

چنان‌که در جدول (۶) مشاهده می‌شود، میزان ضریب همبستگی ۰/۱۲ بوده که در سطح ۰/۰۴ معنی‌دار است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید شده و می‌توان گفت بین میزان سرمایه نمادین و نحوه نگرش به حقوق اجتماعی رابطه وجود دارد. این نتیجه نشانگر این موضوع است که افراد مورد تحقیق از ابعاد حقوق شهروندی، نسبت به حقوق اجتماعی خود آگاهی بیشتری دارند. آشنایی آن‌ها نسبت به حقوق اجتماعی نیز در حد بسیار خوبی قرار ندارد اما نسبت به دیگر ابعاد حقوق شهروندی قابل قبول‌تر می‌باشد.

جدول شماره (۶): ضریب همبستگی بین سرمایه نمادین و حقوق سیاسی و سطح معنی‌داری آن

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری	تعداد
سرمایه نمادین با حقوق اجتماعی	*۰/۱۲	۰/۰۴	۴۰۰

سوال پژوهشی

- سهم مولفه سرمایه نمادین در پیش‌بینی هر یک از متغیرهای وابسته به چه مقدار است؟ برای پاسخ به این سؤال از روش رگرسیون خطی ساده استفاده شد و با توجه به این نکته متغیر ملاک (حقوق شهروندی) و سه بعد آن مورد بررسی قرار می‌گیرد، لذا برای پاسخگویی به این سوال از چهار تحلیل رگرسیون جداگانه استفاده شد.

برای پیش‌بینی حقوق شهروندی و دیگر ابعاد آن از روی سرمایه نمادین از روش رگرسیون خطی ساده استفاده شد که در این مدل سرمایه نمادین قادر به پیش‌بینی حقوق شهروندی و حقوق مدنی بود ولی

مولفه‌های دیگر به سطح معنی‌داری نرسید، بنابراین از تحلیل خارج شد. در جدول زیر نتایج تحلیل رگرسیون ارائه شده‌اند.

جدول شماره (۷): خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون خطی ساده سرمایه نمادین بر حسب متغیرهای حقوق شهروندی و مدنی

متغیر وارد شده	حقوق شهروندی	حقوق مدنی
ضریب همبستگی	۰/۱۴۶	۰/۱۳۰
ضریب تبیین	۰/۰۲۱	۰/۰۱۷
ضریب تبیین خالص	۰/۰۲۰	۰/۰۱۵
اشتباه معیار برآورد	۷/۹۲	۲/۲۶
سرمایه نمادین	f	۶/۸۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹
درجه آزادی	۳۹۹	۳۹۹

*p<0.05, ** P<0.01, *** P<0.001

باتوجه به جدول (۷) سرمایه نمادین ۲ درصد از تغییرات حقوق شهروندی، ۱/۵ درصد از تغییرات حقوق مدنی را پیش‌بینی می‌کند.

همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود، نتایج تحلیل واریانس براساس آزمون F نشان می‌دهند که سرمایه نمادین به ترتیب با $(f=8/68, p<0/05)$ ؛ $(f=6/81, p<0/05)$ اثر معنی‌داری بر حقوق شهروندی و حقوق مدنی دارد.

در جدول (۸) ضرایب رگرسیون به دست آمده از تحلیل رگرسیون گزارش شده است.

جدول شماره (۸): ضرایب حاصل از تحلیل رگرسیون سرمایه نمادین و حقوق شهروندی و حقوق مدنی

متغیر پیش‌بین	حقوق شهروندی	حقوق مدنی
عدد ثابت	۴۴/۹۰	۱۵/۳۴
a		
ضرایب استاندارد نشده بتا	۰/۰۸۶	۰/۰۳۷
سرمایه نمادین	اشتباه معیار	۰/۰۸۳
ضرایب استاندارد شده بتا	۰/۱۴۶	۰/۱۳۰
t	۲/۹۴	۲/۶۱
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۹

نتایج جدول (۸) نشان می‌دهد که سرمایه نمادین با $p < 0/05$ ($t=2/61$, $t=2/94$)، توان پیش‌بینی حقوق مدنی و حقوق شهروندی را دارد. مثبت بودن ضرایب مسیر β و t نشان می‌دهد که با افزایش میانگین نمرات متغیر پیش‌بین نمرات حقوق مدنی و حقوق شهروندی نیز افزایش می‌یابد و برعکس. یعنی هر چه قدر نمرات سرمایه نمادین افزایش می‌یابد، نمرات حقوق مدنی و حقوق شهروندی نیز افزایش می‌یابد و هر چه قدر نمرات سرمایه نمادین کاهش پیدا می‌کند، نمرات حقوق مدنی و حقوق شهروندی نیز کاهش می‌یابد. بنابراین سرمایه نمادین توان پیش‌بینی حقوق شهروندی و حقوق مدنی را دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این قسمت به بررسی نتایج آزمون به استناد مقایسه‌ای با یافته‌های تجربی و پیشینه تحقیق پرداخته می‌شود. در این پژوهش سعی کردیم بررسی جامعه‌شناختی از رابطه بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی را در یک نمونه آماری ۴۰۰ نفری انجام دهیم و نقش سرمایه نمادین را در مورد نگرش به حقوق شهروندی مورد مطالعه قرار دهیم. نتایج حاصل از تحلیل فرضیه‌ها نشان می‌دهد که بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد، همچنین بین سرمایه نمادین و نگرش به حقوق اجتماعی و مدنی نیز رابطه وجود دارد که این نتایج همسو با تحقیقات اسکافی (۸۵)، خدادوست (۱۳۸۷)، ابراهیمی‌منش (۱۳۸۷)، طهماسبی‌فرد (۱۳۸۸)، می‌باشد. گیدنز (۱۹۹۴) نیز می‌نویسد: افرادی که درک خوبی از ساخت احساسی خودشان دارند و قادرند به گونه‌ای موثر با دیگران بر مبنای شخصی ارتباط برقرار کنند، احتمالاً برای وظایف گسترده شهروندی آمادگی خوبی دارند. مهارت‌های ارتباطی درون عرصه‌های زندگی شخصی می‌توانند به خوبی در زمینه‌های گسترده‌تری عمومیت داده شوند (فالدکس، ۱۳۹۰: ۱۶۵). تنها در یک فرضیه که مربوط به رابطه سرمایه نمادین و نگرش به حقوق سیاسی بود، رابطه معناداری مشاهده نشد، و به نظرمی‌رسد چند دلیل باعث رد این فرضیه شده است که نخست آشنایی کمتر شهروندان در مورد حقوق سیاسی خود و دیگری محافظه‌کاری در پاسخ به سوالات مربوط به حقوق سیاسی می‌باشد و در نهایت می‌توان گفت تعلقات گروهی نیز از عوامل آن باشد، طبق نظریه کرچ، کرچفیلد و بالاکمی می‌توان گفت که نگرش‌های شخصی نماینده اعتقادات و سنت‌های گروه‌هایی است که وی جزء آنهاست.

پیشنهادات تحقیق

پیشنهادات کاربردی

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌ها توجه به نکات زیر شایسته توجه می‌باشد:

- آموزش حقوق شهروندی در دوران کودکی و نوجوانی بخصوص توجه به این امر در محتوای دروس مدارس.

۲. توجه به نقش رسانه‌های ارتباط جمعی که قطعاً در اطلاع رسانی و آگاهی بخشی به طیف وسیعی از جامعه را می‌تواند انجام دهد.
۳. رفع موانع موجود در راه تالیفات و ترجمه‌ها درباره موضوع مورد نظر در سازمان‌های مربوطه که نقش مهمی در ارضای نیازها در این حوزه می‌باشد.

پیشنهادات پژوهشی

- در صورتی که محققان بعدی در زمینه حقوق شهروندی تمایل به انجام تحقیق داشته باشند، به نکات زیر توجه کنند:
- الف) پیشنهاد می‌شود ابعاد مختلف سرمایه نمادین در ارتباط با حقوق شهروندی مورد پژوهش قرار گیرد.
- ب) پیشنهاد می‌شود برای مطالعه بهتر این موضوع تحقیق به صورت تطبیقی انجام گیرد.
- ج) همکاری و مشارکت در اجرای طرح‌های مطالعاتی مراکز علمی - تخصصی مرتبط با موضوع مورد بررسی.

منابع

- بورديو، پ. (۱۳۹۰). **تمايز**. ترجمه: ح، چاوشیان. تهران: نشر ثالث. چاپ اول.
- بورديو، پ. (۱۳۸۷). **گفتارهایی در باره ایستادگی در برابر نولیبرالیسم**. ترجمه: ع، پلاسید. تهران: نشر اختران. چاپ اول.
- جمشیدی‌ها، غ؛ و دیگری. (۱۳۸۶). دیالکتیک منش و میدان در نظریه عمل پی‌یر بورديو. **مجله نامه علوم اجتماعی**. شماره سی، صص ۳۲-۱.
- ریتزر، ج. (۱۳۸۹). **مبانی نظریه جامعه‌شناختی معاصر و ریشه‌های کلاسیک آن**. ترجمه: ش، مسمی‌پرست. تهران: نشر ثالث. چاپ اول.
- شویره، ک؛ و دیگری. (۱۳۸۵). **واژگان بورديو**. ترجمه: م، کتبی. تهران: نشر نی. چاپ اول.
- طاهرخانی، ف. (۱۳۸۹). **سرمایه نمادین امام خمینی و گفتمان‌های موجود در جمهوری اسلامی**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
- فالكس، ک. (۱۳۹۰). **شهروندی**. ترجمه: م، دل‌فروز. تهران: انتشارات کویر. چاپ دوم.
- فکوهی، ن. (۱۳۸۴). **پیر بورديو: پرسمان دانش و روشنفکری**. **مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد**. شماره پنج، صص ۱۶۱-۱۴۱.
- فرمینی‌فراهانی، م. (۱۳۸۹). **تربیت شهروندی**. تهران: آبیژ. چاپ اول.
- کاستلز، ا؛ و دیگری. (۱۳۸۳). **مهاجرت و شهروندی**. ترجمه: ف، تقی‌لو. تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی. چاپ اول.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۶). **جامعه‌شناسی**. ترجمه: م، ثلاثی. تهران: نشر نی. چاپ نوزدهم.
- منوچهری، ع؛ و دیگری. (۱۳۸۵). درآمدی بر نظریه شهروندی گفتگویی در فلسفه سیاسی هابرماس. **نامه علوم اجتماعی**. شماره ۲۹، صص ۲۸-۱.
- یوسفی، ع؛ و دیگری. (۱۳۸۷). **احساس شهروندی در مراکز استان‌های ایران**. **مجله جامعه‌شناسی ایران**. دوره نهم، شماره ۳ و ۴، انجمن جامعه‌شناسی ایران، صص ۲۳-۲.
- Bliege bird, R. and Alden smith, E. (2008). **Signaling Theory Strategic Interaction and Symbolic Capital**. *Current Anthropology*, Volum 46, Pp 221-248.
- Ke, F. (2005). **Relocation and Symbolic Capital**. *Open Times*, Isse 2.
- Schinkel, W. Noordegraaf, M. (2011). **Professionalism as Symbolic Capital: Materials for Bourdieusian Theory of Professionalism**. *Comparative Sociology*, 10, 67- 96.